

Наталія Лісова

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9363-0981>

РОЗВИТОК ТРИНАРНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИСТЕМИ «ДИТИНА – ШКОЛА – ГРОМАДА»: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Ми гордимось тим, що Олександр Антонович – наш земляк, жив і творив на рідній Черкащині. Його ідеї, творча спадщина не просто пережили свій час, вони впливають на розвиток шкільної освіти й нині. «Є люди, які . . . виконують складну місію: тримають себе, свої родини та суспільство вкупі. Це неймовірне диво викликає щире вдячність. Усе може полетіти під три чорти у мільйон способів, але завжди є люди життя, які не дають цьому статися. Вони заслуговують на те, щоб ними захоплювалися...», – зазначає сучасний психолог Джордан Пітерсон [1, с.286]. Такими словами можемо характеризувати Олександра Антоновича, педагога-новатора кінця ХХ ст. та початку ХХІ ст. Його педагогічні аксіоми, діалоги, прохання, заповіді, філософсько-педагогічні ідеї, теоретичні та практичні педагогічні узагальнення, незважаючи на віддаленість у часі, мають важливе значення й сьогодні – слугують джерелом удосконалення середовища та освітнього процесу в соціокультурній системі «дитина – школа – громада» у нових умовах інформаційного суспільства.

Так, досвід Олександра Антоновича є актуальним сьогодні, і кожен із нас упевнений у тому, що й у майбутньому. Чому?

По-перше, його ідеї наразі є продуктивними для побудови Нової української школи ХХІ століття.

По-друге, практикою управління соціокультурною системою «дитина – школа – громада» у нових умовах розвитку самоврядування.

По-третє, для нього «цілісність» – головне слово. Воно пов'язане неодмінно з людиною в цілому: її характером, цілісністю й чеснотами. Це поміркована, самодостатня людина високих особистих якостей. Людина принципів.

Отож, насамперед, ним захоплюємося як Людиною. Йому характерна особлива якість – конгруентність (стан буття, у якому не відчуваєш потреби в тому, щоб ховатися за якоюсь маскою; коли внутрішні почуття й переживання точно

передаються поведінкою, коли можна сприймати й бачити таким, яким є насправді; стан цілісності й щирості, коли всі якості особистості працюють разом, досягаючи єдиної мети тощо). Сам Олександр Антонович говорив так: «...недолюблюю я тих, хто не дотримує слова. Схиляю голову перед тими, хто як сказав, то так і зробив, у кого слово не розходиться з ділом...» [2, с. 92]. Отже, аналізуючи потреби українського суспільства з позицій сьогодення та переосмислюючи авторські ідеї відповідно до вимог часу, робимо висновок: Олександр Антонович – конгруентна Людина, якості якого викликають потребу у формуванні сучасної особистості.

Не випадково одна з концептуальних ідей творчого доробку Олександра Антоновича – створення в селі такої школи, щоб діти зростали в ній мислячими, працьовитими, вдячними, закоханими у свій край, чутливими до добра й краси. «Школа – це постійне об'єднання маленьких громадян навколо єдиної мрії, щоразу нової, щоразу захоплюючої...і здійсненої» [1, с.70].

Дійсно, торуючи шлях побудови Нової української школи, усвідомлюємо, що запорукою успіху є тісна співпраця з батьками, громадами та підтримка школи з їхнього боку. Що є традицією у вирішенні цього питання? Звичайно – співпраця, співпраця з батьками, громадськими організаціями, органами самоврядування. Що нового? Нові територіальні об'єднання. Школа, яка функціонує на території декількох сіл. Нові типи шкіл. Нова взаємодія, нове партнерство, яких потрібно набувати, вибудовувати. Ця взаємодія, на наш погляд, має бути довірчо-партнерською.

На сучасному етапі багатовекторного розвитку суспільства реформування освіти на державному рівні відбувається відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) та включає *ідеї*, вироблені ще на попередніх етапах розвитку шкільної освіти, але які мають значення для законодавчих змін. До таких ідей відносимо: створення української школи, самоврядних шкільних організацій; вплив органів місцевого самоврядування на розвиток системи загальної середньої освіти; профілізація старшої школи; типізації шкіл; вплив громадської думки на прийняття управлінських рішень; поєднання державного й громадського контролю, а також *ідея розвитку особистості*. Ключовим елементом і суспільства, і школи *є людина*.

У процесі дослідження з'ясовано, що освіта виконувала завдання щодо розвитку Людини-учня на соціально-значущих світоглядно-філософських засадах певного етапу цивілізаційного розвитку і запропонованих ідей: «істинна людина» (XIX ст.), «радянська людина» (XX ст.), «громадянин незалежної України», «патріот», «інноватор», «людина справи», «людина-гаджет» (XXI ст.). Ідеї розвитку школи, учня в ці періоди цивілізаційного розвитку знайшли відображення

через обґрунтування та практичне втілення таких моделей: «Народна школа», «Земська школа» (XIX ст.), «Школа радості» або «Школа під голубим небом» (автор В. Сухомлинський), «Богданівська трудова політехнічна школа» (автор І. Ткаченко), «Школа над Россю» або «Школа-толока» (автор О. Захаренко), «Южненська експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс I-III ступенів» (автор М. Гузик) (XX ст.), «Школа-родина», «Школа – гармонія серця й розуму», «Школа формування творчої особистості», «Школа життєтворчості», «Громадсько- активна школа» (70-80 рр. XX ст.), «Українознавча школа «Тривіта» (автор М. Чумарна) (90 рр. XX ст. – початок XXI ст.), Миколаївська спеціалізована школа I-III ступенів мистецтв і прикладних ремесел «Академія дитячої творчості» (автор Г. Матвєєва) (90 рр. XX ст.), «Нова українська школа» (20-ті р. XXI ст.), «Опорна школа» (20-ті XXI ст.) та ін.

Отже, провідною ідеєю, характерною для людини, освіти та суспільства, за результатами аналізу, виявлено ідею розвитку в системі «людина – освіта – суспільство», що була конкретизована як ідея розвитку людини, ідея розвитку шкільної освіти та ідея розвитку суспільства як базисна ціннісна основа та детермінанта їх життєдіяльності.

Ідея розвитку особистості за сучасних умов багатовекторного розвитку суспільства знов є актуальною і за цифрової епохи, але, як його атрибут, набуває дещо іншого ціннісно-змістового та символічного забарвлення, нових векторів і методологічного аналізу.

У системі методологічних підходів набуває потреби ціннісний підхід як морально-етичний імператив розвитку «людина – освіти – суспільства» до створення нових моделей шкіл та державно-громадського управління ними. Саме цей підхід у поєднанні з особистісним, діяльнісним, культурологічним, системно-кібернетичним, інформаційним та цивілізаційним надає змогу *«усвідомити загальнолюдську лінію культурного розвитку особистості в суспільстві, освіті та школі, визнання людини як найвищої цінності суспільства, як людини, гідної довіри»*.

На визначеному методологічно-теоретичному підґрунті розроблено та обґрунтовано *концептуальну модель багатовекторного розвитку школи як соціокультурної тринарної системи «дитина – школа – громада» на довірчих засадах дитино(людино)центризму та з урахуванням принципу системології – принципу множинності моделей*.

Науково обґрунтовано вектори розвитку школи.

Перший етап *розвитку* закладу освіти як соціокультурної тринарної системи «дитина – опорна школа – громада» на дитино(людино)центристських і довірчих

засадах – це вектор власного розвитку закладу освіти, у результаті якого буде сформована «Школа формування довіри».

Другий етап – це вектор власного розвитку та розвитку об'єднаної територіальної громади, у результаті якого буде сформована «Школа громадської довіри».

Третій етап – це вектор культурного розвитку – культура як цивілізаційний феномен є складною системою, що представляє інтеграцію різних видів культур суб'єктів у школі, пріоритетність розвитку яких визначає заклад за результатами діагностування. У процесі необхідно розглядати такі види культури, як організаційна культура, культура мислення, культура спілкування та культура інноваційної діяльності суб'єктів управління та освітнього процесу, за результатами яких буде сформована «Школа культури довіри».

Четвертий етап розвитку закладу освіти як соціокультурної системи в територіальній громаді – це інтеграція вектору розвитку об'єднаної територіальної громади «Об'єднання через довіру» та вектору культурного розвитку закладу освіти. За визначених умов «Школа культури довіри» в територіальній громаді може стати опорною в реалізації спільного проекту «Від Школи культури довіри – до Громади культури довіри».

Об'єднання цих моделей у єдине ціле не заперечує того, що кожна з них має однакове право на існування, згідно з теорією організаційного розвитку американського вченого Д. Шона, має властивість «розмноження центрів», згідно з векторами розвитку опорного закладу освіти, але підсилює такий підхід цілісності складної соціокультурної системи розвитку «дитина – опорна школа – громада».

Призначення концептуальної моделі багатовекторного розвитку опорного закладу освіти як соціокультурної тринарної системи «дитина – опорна школа – громада» полягає у створенні комфортних умов для всебічного розвитку «Людини культури, гідної довіри», реалізації загальнолюдської лінії культурного розвитку особистості та забезпечення комфортної життєдіяльності особистості в глобальному цифровому світі; визначенні в цифровий спосіб ступеня довіри, добропорядності, безпеки й чесності як громадян, гідних довіри; у її практичному впровадженні в опорних закладах освіти в територіальних громадах та у вирішенні проблеми етичності використання персональних даних у ракурсі безпеки людини та її життєдіяльності, переформатування та інтеграції життєдіяльності людини в реальному та віртуальному світі цифрового суспільства.

Література:

1. Тімерсон Д. 12 правил життя. Як перемогти хаос / пер. з англ. Дмитро Кожедуб. 3-тє вид. К. : Наш формат, 2021. 384 с.

2. Захаренко О.А. Слово до нащадків. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 216 с.
3. Калініна Л.М., Лісова Н.І. Державно-громадська взаємодія на партнерських засадах In: Problems and achievements of modern science : coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with materials of the International scientific-practical conf., Cork, May 6, 2019 NGO «European Scientific Platform», м. Корк, Ірландія, стор. 84-88.

Олена Михальчук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6991-0588>

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРОВІДНІ ІДЕЇ СТВОРЕННЯ «ШКОЛИ МАЙБУТНЬОГО» У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О. А. ЗАХАРЕНКА

Нині освіта проголошена національним багатством, основою інтелектуального, економічного та соціального розвитку держави. Саме освіта як галузь людської діяльності має визначальний вплив на розвиток особистості та її професійну самореалізацію.

Разом з прогресом, розвитком освіти, розробкою нових методик і технологій навчання, сучасним технічним оснащенням закладів освіти та технологічною обізнаністю педагогів у останні роки все частіше спостерігається великий розрив у рівнях діяльності закладів освіти, умовах функціонування, що зумовлено низкою об'єктивних та суб'єктивних причин.

Випускникам різних шкіл за таких умов важко конкурувати під час вступу до закладів вищої освіти, у подальшому навчанні та соціальній адаптації. Це спричинено дефіцитом висококваліфікованих педагогічних кадрів та низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення шкіл, зокрема сільських.

У вирішенні означеної проблеми особливо важливим – є досвід провідних науковців-практиків, до яких належить Олександр Антонович Захаренко – академік АПН України, директор Сахнівської школи в Черкаській області, що увійшла в історію вітчизняної педагогіки під назвою «Школа над Россю».